

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	11
-----------------	----

HAITERMAA

Haitermaan luonto	12
Varhaishistoriaa	16
Suvanto	16
Kiimajärven lounaisrannan muuttuminen	18
Lähteet ja purot	19
Haitermaan syntyhistoriaa	22
Haitermaan kylää ja kyläläisiä	25
Haitermoa halk, Ylämäelt siksakkii Opota kautta Sihkeryö	74

MAATALOUDESTA

Maanomistus	80
Maamiehen viikkolasku	80
Viljelysmaiden jako	81
Maanviljelyksen kehittyminen	82
Sakkolan maamiesseura	83
Hovinherran mielivaltaa	84
Matsaan äijä, lampuoti	85
Vesimyllyn rakentaminen Suvannon rantaan	86
Muita haitermaalaisten käyttämiä myllyjä	86
Veljen haku Pietarista	87
Karjatalous	88
Maidonmyyntiosuuskunta	89
Teuraskarjan välitys	91
Porsaskauppa	92
Porsaiden uimanäytös	93
Hevostalous	94
Raviurheilua	96
Kurkijoen hevosmarkkinat	97

MUUT AMMATIT

Haitermaan ammattirakenteesta	100
Rakentaminen	103
Tiilenteko	106
Harjakaiset	106
”Vai viel puputat”	108

Asemanseudun ammattimiehiä	109
Latojat ja lastaajat laanilla	110
Kausiluontoisia töitä	110
Käpyjenkeruu	112
Jäkälänkeruu	113
Pihkankeruu	114
Tuohen, parkin ja niinen kiskonta	115
Kova myrsky	116
Ammatista harrastukseksi muuttuneita elinkeinoja ...	116

TALOUSELÄMÄ

Metsätalous	120
Puukaupat	120
Käykeä köyhät sitkainta	121

KAUPANKÄYNTI

Kauppaliikkeitä	122
Lupran osuuskassa Haitermaassa	123
Kiviniemen markkinat Haitermaassa	124
Markkinoiden jälkikaikuja	126
Kulkukauppiat	127

HENKISET HARRASTUKSET

Runonlaulanta	129
Lasten unilaulu	130
Kaskuja	132
Haitermaan kuorotoiminta	133
Pelimanneja	138
Yön haaveet	140
Haitermaalaisten kouluolot	143
Koulutoimintaa sodan aikana	148
Oppikoulusuunnitelma	149
Ylä-Suvannon nuorisoseuran alkuhistoriaa edustaja-Antin kertomana	150

VUODET 1916-1918

Muistitietoa vuosilta 1916-1918	154
Karjanluovutus tsaarin armeijalle 1916	154
Keinoja kaiken varalta	155
”Palokunnan” perustaminen	156
Venäjänsaaren retki	158

Sota 1918	159
Muistikuvia kotikylän ihmisistä	162
Mikko Naskali	162
Aleksander Klink	163
Antti Naskali	164
Aapro Koiranen	165

URHEILUTOIMINTA

Urheilutoimintaa ja urheilijoita	166
Ylä-Suvannon nuorisoseura rakensi oman urheilukentän	170
Urheilukentältä kuultua	171
Päävalmentaja Valsteen vierailu Haitermaassa	171
Pesäpallonnustus nuorten keskuudessa	172
Haitermaan naisvoimistelijat	173
Ne suuret olympialaiset	174
Koulujen hiihtokilpailuista	176
Maratonhiihtäjän matkasta	177

VANHAA JA UUTTA KÄSITYÖTÄ

Hunnut ja nauhat	179
Marttatoiminta	180

SOSIAALIHUOLTO JA SAIRAANHOITO

Sosiaalihuolto	184
Sairaanhoito	185
Koulutettujen lääkäreiden aika	187
Sairaalat	187
Ihotautien parantaja	188
Eläinlääkäri	189
Hevosen parantaminen puhelimitse	190

TIETOLIIKENNE

Postinkulku ja muu tietoliikenne	191
Rakkauskirje	191
Radio	192

KULTTUURIA JA PERINTEITÄ

Kotikulttuuria	193
Joulunvietto kotona Haitermaassa	194
Pääsiäisaika	195

HAITERMAAN SÄHKÖISTÄMINEN

Haitermaan sähköistämishankkeet	196
Haitermaa sähköistyy	197

TALVISODAN AIKA

Vapaaehtoisista linnoitustöistä	198
Sokerikätkön kohtalo	200
Talvisodan alku 30. marraskuuta 1939	201
Kaksi urheaa mummoa	202
Kurikkalan hevosemiehenä Kantalassa	203
Onni onnettomuudessa	204
Talvisodan jälkeen	205
Uljas Taisto Petteri Pekanpoika Pensas	207

JATKOSOTA

Haitermaan valtaus 20.-23.8.1941 jatkosodassa ...	208
Ensimmäiset Sakkolaan palaajat 1941	209
Tukkeja tuhansittain	212
Kiire kotiseudulle	212
Elämäni ainoa myllymatka	214
Kylien ja kunnan toiminnan elpyminen	215
Riikokset	215

TOINEN LÄHTÖ

Toinen lähtö Haitermaasta	217
Kirje evakkomatkalta Savosta	219

KOTIKYLÄN MUISTOJA

Haitermaa, kotikyläni	221
Rippikoulumuistoja 1932-1933	224
Sukulaine Sakkolast	226
Matka Voloskasta Kiimajärven rantaan	227

PANNUSAARI

Pannusaaren kylä	230
Pannusaaren kylää ja kyläläisiä	237
Pannusaaren vanhasta asutuksesta	266
Hevosemiehenä Pietarissa	267

POSTI JA KOULUT

Postinkulku Pannusaareen	269
Kiertokoulu	269
Kansakoulu	270
Pyhäkoulu Pannusaarella	271

KAKSI RUNOILIJAA

Antti Laamanen, runoilija ja saarnamies	273
Nuoruuden kevät	274
Laina Huuska, emäntä ja runoilija	275
Muistojen Pannusaarelle	275
Suven virsi	276
Vanhoja pyrkimälukuja	276

KANSANPERINNETTÄ

Yöjalassa käynti	277
Oljamissaalo sekä kotilehmä ja kotilamma	278
Tapahtui paimenessa	278

MUISTELMIA PANNUSAARESTA

Kotikylän muistoja	279
Ylimääräisten kertausharjoitusten aika	282
Pannusaaren muistoja	283
Talvisodan jouluku Pannusaarella	288
Evakkona Pannusaarella	289
Kotiseutua muistellessa	290

LUPRA

LUPRAN KYLÄSTÄ JA ASUKKAISTA	292
Lupran kylämaisema	292
Lupran nimi	293
Varhainen maareformi Sakkolassa	293
Lupran kylää ja kyläläisiä	297

LUPRAN LIIKE-ELÄMÄ

Lupran osuuskassa	308
Posti	309

ELINKEINOISTA LUPRASSA

Elinkeinoista	310
---------------------	-----

Karjatalouden kehittyminen	312
Miesten töitä	312
Naisten töitä	313

YHDISTYS- JA HARRASTUSTOIMINTA

Martat	315
Opintokerhoinnostus	317
Liikuntakulttuuria	318

LUPRALAISTEN KOULUNKÄYNTI

JA HENGELLINEN ELÄMÄ

Lupralaisten koulunkäynti	319
Pyhäkoulu	320
Kirkossa- ja kinkereilläkäynti	320
Rukoushuone Kasarmilaan	321

KOTIINPALUU

Muistelmia Luprasta	322
Urheat siivoojatyöt	323
Paluu Lupraan	324

KOLMEN KYLÄN YHTEISYYS

Kolmen kylän elämää	326
Haitermaan, Pannusaaren ja Lupran edustajat Sakkolan kunnan luottamustehtävissä	328
Kunnan hoitokunta	329
Pelastushoitokunta	329
Sotatapahtumia 1939-1944	330
Pro Patria	331
Sodissa 1939-1944 kaatuneet Haitermaan, Pannusaaren ja Lupran miehet	332
Lähdekirjallisuus	334

KOTIKYLIEMME NYKYNÄKYMIÄ

Maisema- ja talokuvat esittelevät vanhoja kotikyliä nykyisellään	338
Sakkola-Säätiö, Sakkola-Museo ja Suvannon Seutu -lehti	352

Toipi Koirasen kvintetti Häitermaasta. Viulua soittaa Vilhelm Valtonen, haitaria Toivo Koiranen, kannelta Yrjö Pitkänen ja mandoliinia Edvard Koiranen. Vasemmalla istuu laulusolisti Tauno Koiranen.

Lukijalle

Tämän kirjan kohteena on kolme kylää: Haitermaa, Pannusaari ja Lupra, jotka sijaitsivat Sakkolan pitäjän luoteisosassa. Etelässä Haitermaa rajoittuu Suvantoon, pohjoisessa Kiimajärveen. Pannusaari on Kiisjoen kautta yhteydessä Kiimajärveen ja Lupra on Lupranjärvestä lähtevän Kiisjoen luoteispuolella. Haitermaan ja Lupran asutusta yhdistää Kuisman suku, jota on tullut Kirvun Hauhialasta todennäköisesti Vuoksen ja Suvannon vesitietä Haitermaan Loprolaan. Sieltä osa suvusta on 1700-luvun alussa muuttanut Lupraan. Saman vuosisadan jälkipuoliskolla on eräänlaista Naskalien muuttovirtaa havaittavissa Pyhäjärven Tolsterniemestä Pannusaareen. Samaa Naskalin sukua on myös Haitermaassa. Maanviljelyksen ohella Haitermaa on kirvesmiesten ja pelimannien kylä. Pelimanneihin voisi viitata kylän nimikin. Haiter (heiter) on saksaa ja tarkoittaa iloista.

Kiitokset

Kirjan työryhmässä ovat olleet: Kaarina Kekki, Anneli Kuisma, Eino Naskali, Helvi Naskali, Helvi Riikonen, Sirkka Isola, Aino Kuisma, Iikka Kuisma, Eino Valtonen, Helga Ryyppö ja Mauri Koironen, joita kiitän hyvästä yhteistyöstä. Kolmea hyvin merkittävää jäsentä: Eino Naskalia, Helvi Riikosta ja Helvi Naskalia kiitokseni eivät enää tavoita. Työryhmän ulkopuolelta olen saanut arvokasta apua Sakkola-Museosta Antti Hynnältä, joka on antanut Haitermaata, Pannusaarta ja Lupraa koskevan kuva-aineiston ja Suvannon Seudun vuosikerrat käyttööni. Suvannon Seutu-lehti on ollut artikkeleineen tärkein lähde. Monet kyläläiset, kuten Oiva Huuska, Saimi Juntunen, Ritva Kiuru, Aino Kuisma ja Aino Uusimäki, ovat lähettäneet vanhoja arvokkaita valokuvia. Parhaat kiitokseni kaikille muillekin kuvia lähettäneille. Puhelimitse olen voinut kysyä monia eteen tulleita asioita ja saanut siten tietoja, joita ei muualta enää saa. Lupran tiedoista olen erityisen kiitollinen Taimi Vuotilaiselle, Lupran tietäjälle. Kari Kuismalta olen saanut erittäin merkittäviä tietoja Kuisman suvun varhaisvaiheista. Nöyrä kiitokseni kaikille, jotka ovat olleet mukana tämän kolmen kylän kirjan syntymisessä.

Lahdessa
kirkastussunnuntaina 2011
Eero Naskali

**Kirjan toimittaja
Valtosenniemellä
entisessä laivarannassa.**

